

Kreativitet, kultur och hållbarhet i strategisk planering

En innehållsanalys av Vision 2030 i Stockholm

En av de formella och viktigaste kon-taktytorna för samhällets interaktion med de ekologiska systemen är de strategiska planer som upprättas för att försöka sty-ra samhällsutvecklingen mot hållbarhet. Hållbar utveckling är i översiktsplaner och andra strategiska planer ofta ett centralt begrepp och vanligen brukar det innefatta såväl ekologisk, ekonomisk som social hållbarhet, i Sverige och internationellt. Hållbarhet innebär också att inte överbeskatta ekosystemen på de ekosystemtjänster som samhället är beroende av. Att undersöka och förstå det senare har i mångt och mycket varit en uppgift för naturvetenskapliga studier medan den samhällsvetenskapliga forskningen inom kulturgeografi och samhällsplanering om strategisk planering ofta handlat om ekonomisk utveckling och platsmarknadsföring. En slutsats från en aktuell doktorsavhandling om planering och ekosystemtjänster är dock att den urbana planeringen måste vara proaktiv och ta fasta på skalövergripande strategier (Borgström 2011). I den här artikeln tas dock ett annat grepp och hållbarhet relateras till urban utvecklingsteori, särskilt den som brukar kallas för ”the creative city thesis”, i vilken kultur tillskrivs stor betydelse för en stads attraktivitet. Fokus ligger inte på urban planering i allmänhet utan på dokument, så kallade visionsplaner, som är

tänkta att vara styrande för all verksamhet i staden. I korthet, dokument för metastyrning eller om man så vill, planer för alla planer.

Det övergripande syftet här är att pröva och inledande försöka förstå, utifrån en empiriskt grundad diskussion, vilken roll urban utvecklingsteori har för urban hållbarhet. Detta motiveras av att det trots skrivningar om hållbarhet i städernas strategiska planer finns ett genomförandeunderskott kring hållbarhetsfrågor som behöver utforskas mer. Ett mer konkret mål med den här artikeln är således att analysera strategiska planer utifrån att de speglar urban utvecklingsteori och diskutera detta i relation till hur hållbarhet diskuteras i samma planer. Materialet som används i den här studien är Stockholms visionsdokument ”Vision 2030” samt ett längre utlåtande, som återges i sin helhet, från stadens högste politiker, finansborgarrådet Sten Nordin. Vision 2030 finns i två versioner, en från 2007 och en från 2009. Vid en närläsning de två versionerna, som i grunden är mycket lika, slås man av att staden i det kortare dokumentet från 2009 verkar ha strukit oproportionerligt mycket kring just kulturens roll. Eftersom kultur i tesen om den kreativa staden tillskrivs en mycket viktig roll skulle detta kunna signalera att Stockholm gått från en utvecklingspolicy

till en annan, eller åtminstone diskursivt håller på att distansera sig från den utvecklingsteori som den kreativa staden representerar. Syftet med den här artikeln är således också att undersöka skillnaderna i de här två dokumenten med avseende på kreativitet, kultur och hållbarhet, samt att genom finansborgarrådet i Stockholm Sten Nordin redogöra för stadens högsta lednings förhållningssätt till dessa förändringar. Resultaten av undersökningen ger dock inget entydigt besked. Å ena sidan har kultur oproportionerligt mycket strukits ur texten men å andra sidan menar stadens högste politiske ledare att det i praktiken förhåller sig tvärtom.

Artikeln behandlar först en kort bakgrund om den kreativa staden och hållbarhet. I det andra stycket redogörs för strategisk planering och visionsdokumenten och i det tredje den kvantitativa innehållsanalysen baserat på ett antal nyckelord. I den fjärde delen återges stadens, genom finansborgarrådet Sten Nordin, förhållande till stadens utvecklingspolicy avseende kultur och kreativitet, och i sista stycket diskuteras resultaten och hur hållbarhetsfrågor kan inkluderas i strategisk planering i relation till urban utvecklingsteori. Sist ges också ett förslag på hur liknande analyser kan prövas i undervisning i skolor och gymnasier.

Den kreativa staden

Teorin om den kreativa staden är en ung teori som fortfarande är under utveckling (Romein & Trip 2012) även om litteraturen om den är mycket stor och vuxit till vad somliga kallar ett "paradigm" (Peck 2012). Förenklat menar teorin att ett öppet

och tolerant samhällsklimat är attraktivt för "kreativa" och högtbildade personer. När dessa söker sig till och samlas på en plats blir platsen också attraktiv för högteknologiska och andra företag som är beroende av den typen av arbetskraft. Att en stad har många konstnärer och andra personer ("bohomer") verksamma med kreativt skapande, antas signalera att staden har ett öppet och tolerant samhällsklimat (Florida 2002, 2005a, b), och kulturens roll för stadens utveckling har på det sättet fått en mycket framträdande roll. Andra faktorer som antas spegla ett öppet och tolerant samhälle är andelen öppet homosexuella, eller andelen minoriteter av andra slag. Tanken är att om staden inte är öppen och tolerant skulle dessa grupper söka sig bort från staden, till platser som är öppnare och mer toleranta gentemot ickekonformativa.

Trots att det finns en omfattande akademisk kritik mot teorin (eg. Peck 2005, Markusen 2006, Scott 2006, Borén & Young 2013, för en översikt av kritiken se Borén & Young 2012a) har många städer runt om i världen explicit eller implicit anpassat sina utvecklingsstrategier till den (Evans 2009). Teorin behandlar i huvudsak om urban och regional ekonomisk tillväxt utifrån att kreativitet är tänkt att leda till tekniska och andra innovationer, som i sin tur leder till tillväxt. Kreativitet och idéutbyten av olika slag förenklas enligt teorin av ett öppet klimat med låga "barriärer" mellan olika typer av aktörer. För en stad att uppfattas som attraktiv är det således avgörande att signalera att man har ett öppet klimat och därmed är det också fullt logiskt för en stad att satsa på kultur och den grupp som arbetar med detta (konstnärer med flera). Härmed är det också intressant

att undersöka hur kultur representeras i de strategiska planer som i allt högre grad fått en avgörande betydelse för en stads styrning och utveckling. Dock behandlar teorin endast översiktligt vissa andra viktiga urbana frågor, som till exempel frågor om hållbarhet. Det finns endast ett fåtal studier (Lewis & Donald 2010, Ling & Dale 2011, Fernández-Moldonado & Romein 2012) som uttryckligen undersöker hållbarhet i relation till teorin om den kreativa staden.

Kritiken mot teorin om den kreativa staden har dock inte i huvudsak haft med dess betydelse för miljö- och hållbarhetsfrågorna att göra. En av de viktigare kritiska synpunkterna är snarare att den riskerar att förstärka sociala skillnader i staden som ett resultat av att teorin fokuserar på ”de kreativa” medan ”de-som-inte-är-kreativa” (”the creative-have-nots”, Peck 2005) hamnar i planeringsskugga. I korthet är kritiken att teorin med tillhörande planeringspraktik kommit att fokusera på människor och platser i staden som inte är i störst behov av förbättringsåtgärder och alltså istället satsar på grupper och platser som redan har det bra ställt. Även teorins främste förespråkare Richard Florida (2005a, b) skriver att många av de städer som hamnar högt på hans kreativitetsindex har förskräckande problem med social polarisering.

Samtidigt satsar många städer i Sverige och världen i sin strategiska planering på att vara attraktiva både i miljömässig och social mening. I detta finns dock en reell risk att denna typ av strategiska planering förstärker de tendenser som skapar de problem (Hultman och Ek 2007, Ek 2009), som andra delar av samhällsplaneringen vill undvika. Detta inkluderar

stadens platsmarknadsföring, vilket är en del av arbetet med att göra staden attraktiv och ”sälja den” (för Stockholm, se Ågren 2013). De framtidsinriktade planerna (med dess platsmarknadsföring) skönmålar en tänkt verklighet som inte utgår från den faktiska platsens geografi och förutsättningar utan snarare kommer att förstärka socio-spatiala uteslutningsprocesser, som segregation och gentrifiering. Även i detta är de strategiska planerna av vikt, för att frammana (bilden av) en stad som är miljömässigt och socialt tilltalande med ren luft och skön natur, i syfte att nå ekonomisk tillväxt. Det är också dessa dokument som är tänkta att ligga till grund för en mängd beslut och det finns således goda skäl att undersöka hur hållbarhet behandlas i den här typen av planer.

Strategisk planering och Vision 2030

I den här artikeln handlar strategisk planering om att utgöra ett ”ramverk” (Healey 2004) för beslut. Det utgör härmed också en form av meta-styrning i komplexa organisationer (Syssner 2012), som i korthet innebär att beslutsfattare på en mängd nivåer, i Stockholms fall både i och utanför staden, och som arbetar med olika typer av frågor och verksamheter själva ska förstå stadens övergripande mål och ambitioner. Tanken är att beslutsfattarna självständigt ska kunna fatta beslut som ligger i linje med att nå dessa mål. Det handlar således inte om att stadens högsta ledning styr med hela handen i varje enskilt fall utan snarare om att den högsta ledningen försöker få alla berörda att i både stora och små beslut dra åt samma håll, dvs mot samma

målbild, utan att behöva detaljreglera eller detaljstyra verksamheten.

Den typen av målbilder som finns i visionsdokument av det här slaget har kallats för "images of the ideal self" (Koller 2008) men för att dessa idealbilder ska kunna förverkligas, i komplexa organisationer som städer, måste inte bara stadens egna förvaltningar vara engagerade utan andra aktörer måste också arbeta i dess riktning. Dokumenten fyller härmed också en viktig kommunikativ funktion utåt, till andra aktörer. Visionsdokumentens roll är också att föra ut budskapet till dessa och projicera bilderna i samhället i stort. I takt med att detta sker kommer bilderna också att bli strukturerande för beslut bland andra aktörer.

I Stockholm är "Vision 2030" det dokument som fyller den här funktionen och dokumentet är vid sidan av den årliga budgeten den kraftigaste politiska viljeytringen om vad som ska prioriteras i stadens utveckling. Det övergripande målet är Stockholm ska bli en stad i "världsklass" och på detta sätt säkra och förbättra sin position i den globala ekonomin. Detta är i likhet med städer som London, New York, Sydney, Singapore och Hongkong som alla har: "adopted the phrase World City or 'global city' to mark their visions, goals and objectives, or simply as a reiteration of their current position in the world" (Flowerdew 2004: 582). Bryter man ner det övergripande målet går det att utläsa flera ideologiskt färgade delmål som ska vara uppfyllda till år 2030, som tex fortsatt privatisering av stadens tjänster, som förskolor, äldreomsorg mm, men också mycket om vad som uppfattas utgöra en god stadsmiljö både i fysisk och social bemärkelse. Dock är en kritik mot detta att "världsklass" kommit

att innebära banalisering och likriktning av den byggda miljön, snarare än att hitta en egen väg (Andersson 2012, se även Borén & Young 2012b).

Som andra strategiska planer i Sverige är visionsdokumentet dock inte juridiskt bindande utan beskrivs av staden som ett "strategiskt åtagande" och "[a]lla stadens nämnder och bolagsstyrelser får i uppdrag att arbeta i visionens riktning i sina respektive verksamheter" (Vision 2030 2007, sid 14). Detta har sin motsvarighet i stadsfullmäktiges beslut i vilket samtliga stadens nämnder och företag uppdras att utgå från visionen i sin respektive långtidsplanering och när de skapar sina strategiska planer, program och policys (Kommunfullmäktige 2007). Men även aktörer utanför staden inkluderas: på stadens hemsida står att "Du som arbetar på uppdrag av staden har en viktig roll att spela för att visionen ska bli verklighet" (Stockholms stad 2013), dvs företag som staden samarbetar med eller som staden köper varor och tjänster ifrån (samt deras anställda) ombeds att beakta visionsdokumentet i sin verksamhet.

Visionsdokumentets betydelse speglas även i dess format och design (Vision 2030, 2007). Den ovanliga storleken (42 cm hög och 26 cm bred) och dess klargula omslag gör att den skiljer ut sig, även om det bara är 16 sidor långt. Ett vanligt A4 är som jämförelse 29,7×21 cm. Inlagan är också märkbart påkostad med glossigt papper med färgbilder och avancerad grafisk design – texten är utlagd på pappret på ett speciellt sätt och som för att ytterligare understryka dokumentets exklusiva karaktär har stora ytor lämnats tomma.

Visionsdokumentet är framtaget av Stadsledningskontoret i Stockholm och

den 11 juni 2007 antogs det av stadsfullmäktige i vilket allianspartierna hade majoritet (och fortfarande har). I dokumentet står att det är framtaget i dialog med andra aktörer både inom och utom staden, som näringsliv och utbildningsväsende men det kan noteras att det inte behandlats i breda remissrundor på det sätt som andra planer behandlas innan de kan antas. Framtagandet av en ”plan för alla planer” är inte reglerat i Plan- och bygglagen och visionsdokumentet har också fått kritik av den politiska oppositionen för att inte vara tillräckligt förankrat i samhället (Stadsbyggnadsnämnden 2009: 4). Oavsett detta så visar intervjuer med tjänstemän i staden att det i högsta grad är ett levande och verksamt dokument som beaktas i en mängd frågor (Borén & Young 2012b: 45). Dessa intervjuer, genomförda 2009–2010 (tillsammans med Craig Young), visar också att staden lagt ner mycket kraft och intern marknadsföring för att få med sig stadens ca 40 000 anställda i att arbeta i visionens riktning, vilket är helt i linje med marknadsföringsteori mer generellt. Flowerdew skriver: “This [internal marketing] is consistent with branding theory, which emphasizes the importance of winning the support and belief of employees in promoting the brand in addition to its promotion in the market” (Flowerdew 2004: 597) om arbetet med visionsplaneringen av Hongkong. I Hongkong var visionsplanen dock ute på bred remiss, vilket också var ett sätt sprida information om den, samt att få med sig aktörer som inte direkt är kopplade till stadens administration, som medborgarna.

Som avslutning här kan nämnas att visionsdokumentet från 2009 är lätt tillgängligt från Stockholms stads hemsida. Det

ska dock poängteras att hemsidan med avseende på visionsdokumentet uppdateras och ändras kontinuerligt, i skrivande stund senast 2 april 2013. Hösten 2009 var dock Vision 2030 från 2007, som är det som fullmäktige beslutat om, lätt tillgängligt i sin helhet. Två år senare, hösten 2011, fick man lätt fram den nya versionen från 2009, som inte behandlats av fullmäktige, medan det var mycket svårt att hitta versionen från 2007. Våren 2013 har utseendet på hemsidan ändrats igen men det är fortfarande versionen från 2009 som i sin helhet är lätt tillgänglig. Det är inte orimligt att tänka att många av dem som visionsplaneringen i första hand riktar sig till går till stadens hemsida för att läsa men att de då får fram den förkortade versionen istället för den version som fullmäktige beslutat om, vilket är lätt att uppfatta som en demokratisk brist, speciellt när det gäller ”en plan för alla planer”.

Innehållsanalys

Metoden som valts är kvantitativ innehållsanalys. Detta är ett effektivt sätt att analysera skillnader mellan dokument över tid och tar fasta på antalet gånger som vissa meningsbärande nyckelord används (Boréus & Bergström 2012). Tanken är att ju fler gånger ett ord används desto viktigare är det fenomen som orden representerar. På det sättet kan en bild skapas av huruvida ett fenomen ökar eller minskar i betydelse över tid, t ex mellan två planeringsrundor. Detta kan således antas spegla förändringar i vad de dokumentproducerande institutionerna finner viktigt. Även var i en text orden används kan tolkas. Om ett ord förekommer i rubriker eller underrubriker kan

man förutsätta att det har större dignitet än om det enbart förekommer i brödtexten. Således spelar förändringar i rubriksättningen mellan två dokument också roll.

I nedanstående analys har jag använt ordsökfunktionen i pdf för ett antal utvalda ord ("kodningsenheter") och noterat antalet och var i texten ordet förekommer. Jag har också kontrollerat varje träff som sökfunktionen genererar mot texten närmast runt det valda ordet så att ordet i just det stycket inte har en annan betydelse, för att validera varje träff. Ett exempel är "kultur" som i visionsdokumenten dels används i betydelser kring kreativt skapande, t ex konst, musik, litteratur mm, dels i betydelser i samband med gemensam förståelse grundad i social (ofta etniskt relaterad) gemenskap. Det förra benämns i Tabell 1 med Kultur 1 och det senare som Kultur 2. Sökningar med den här funktionen ger träffar också på böjningar av ordet samt om det har ett prefix eller suffix. Sökningar på "kultur" träffar således alla ord som innehåller just den bokstavskombinationen, som "kulturer", "mångkultur", "kulturliv" med flera. Av denna anledning har också vissa sökord förkortats avsiktligt, som "attrakt" vilket då ger träffar på attraktionskraft, attraktiv mm och "öpp" för öppen, öppna.

De valda orden representerar kategorier i texten som i sin tur representerar underliggande idéer och här avses då teorin om den kreativa staden vad gäller orden "kultur", kreativ, konst, musik, "öpp", och "toleran". Ytterligare några ord testades i materialet, som "toleran", vilka också skulle kunna tänkas representera teorin om den kreativa staden. Dessa gav dock inga träffar är därmed inte med i tabellens högra kolumner. Även orden "tillväxt" och

"attrakt" har tagits med som referensord, då ekonomisk tillväxt och attraktionskraft i strategidokument av den här typen kan förväntas vara viktiga oavsett vilken eventuell utvecklingsteori som underbygger stadens policy. Andra ord som skulle vara viktiga handlar om kunskap och högre utbildning, vilket också är en viktig del av teorin om den kreativa staden (samt andra utvecklingsteorier). Dessa finns i stor utsträckning också med i dokumenten men har dock inte tagits med här men skulle i en utvecklad analys kunna ge en mer sammansatt bild, t ex av hur olika utvecklingsteorier förhåller sig till varandra.

Den andra kategorin som undersöktes gäller hållbar utveckling och här söktes orden "hållbar utveckling", "hållbar", "hållbar tillväxt", "miljö", "natur", "ekolog" och "resurs". Dessa representerar främst hållbarhetsbegreppets ekologiska dimension, och ses här som indikativt för hållbarhetstänkande generellt. Detta är en begränsande förenkling och i en utvidgad analys skulle relationerna mellan de ekologiska, sociala och ekonomiska dimensionerna i hållbarhetsbegreppet kunna undersökas. De sociala och ekonomiska delarna av hållbarhetsbegreppet testas således inte explicit i den här studien. Ordet "miljö" är som kultur i den här kategorin, dvs att det finns flera betydelser. Totalt används ordet miljö 51 gånger i versionen från 2007 och 25 gånger 2009. Detta innefattar dock även stadsmiljö, närmiljö, trygg miljö, innovativ miljö osv och dessa har sorterats bort. (För en historisk redogörelse av miljöord i Stockholmspolitiken, se Lilja 2012). Kvar är miljö i två betydelser, dels med någon koppling, ibland relativt avlägsen, till naturmiljön (Miljö 1), dels med någon

koppling till miljövänlig/miljöteknik (Miljö 2). Den förra innefattar ord som ”miljödoktor”, den senare innefattar även ord som ”miljöbilar” och ”miljöbränsle”. Vissa miljöord är svåra att kategorisera även om texten runt orden granskas. Ordet miljö används i texterna både i distinkt bemärkelse och i en inte avgjord bemärkelse, öppen för tolkningar. Trots validering av alla träffar kan således underkategorierna diskuteras och om vissa träffar skulle tagits bort eller lagts till. Detta trots att slagningen gjorts flera gånger med liknande resultat (med tillräckligt långt tidsspänn mellan för att inte minnas tidigare kategorisering) och i olika program (texterna lyftes över till word och prövades med sökfunktionen

i det programmet). Ordet ”generation” testades men uteslöts då det inte självklart användes i betydelsen det har i hållbarhets-sammanhang (framtida generationer). Det gav hur som helst få träffar (men fler i dokumentet från 2009).

Som nämnts är dokumentet från 2007 längre än det från 2009. Vision 2030 från 2007 innehåller totalt 6963 ord medan det från 2009 innehåller 4546 ord (toponymer i kartan oräknade) vilket ger att Vision 2030 från 2007 är 53% längre. Om minskningen av antalet ord skulle vara proportionerlig förkortningen så skulle alltså ca två tredjedelar (65%) av orden vara kvar i dokumentet. Det stämmer för vissa ord men inte för de flesta.

Tabell 1. Innehållsanalys av Vision 2030 från 2007 och 2009.

Ord	Träffar 2007	Träffar 2009 (procent*)	Förväntade träffar 2009	Skillnad mellan träffar 2009 och förväntade träffar 2009
Kultur(1)	16	6 (38%)	10,4	-4,4
Kreativ	6	4 (67%)	3,9	+0,1
Konst	2	0 (0%)	1,3	-1,3
Musik	1	0 (0%)	0,7	-0,7
Öpp	3	0 (0%)	2	-2
Toleran	0	0 (-)		
Kultur(2)	7	3 (43%)	4,6	-1,6
Attrakt	15	7 (47%)	9,8	-2,8
Tillväxt	10	6 (60%)	6,5	-0,5
Hållbar utveckling	0	0 (-)		
Hållbar	4	2 (50%)	2,6	-0,6
Hållbar tillväxt	2	2 (100%)	1,3	+0,7
Miljö(1)	6	8 (133%)	3,9	+4,1
Miljö(2)	17	7 (41%)	11,1	-4,1
Natur	6	4 (67%)	3,9	+0,1
Ekolog	2	0 (0%)	1,3	-1,3
Resurs	1	0 (0%)	0,7	-1,3

* Procent av antalet jämfört med 2007.

Materialet är litet i förhållande till hur datorbaserad innehållsanalys ofta används men har den fördelen här att det möjliggjort genomläsning av materialet i sin helhet. Det var också vid genomläsning av de två dokumenten som frågan uppstod om kultur höll på att skrivas ut ur planerna och om detta reflekterade en förändrad urban policy.

I den högra kolumnen återfinns skillnaden mellan träffar 2009 och de träffar som skulle kunna förväntas om förkortningen varit helt proportionerlig för varje valt ord. De ord som här hamnar på minus har alltså minskat oproportionerligt mycket medan de ord hamnar på plus minskat oproportionerligt lite. Siffror runt noll betyder att minskningen varit i stort proportionerlig. I samband med förkortningen av dokumentet ändras således proportionerna mellan meningsbärande inslag i texten och därmed förändras även den övergripande betydelsen av dokumentets innehåll. Dock, som framgår i nästa stycke, menar stadens högste politiske ledare finansborgarrådet Sten Nordin att förändringarna inte speglar en förändrad utvecklingsstrategi.

Sten Nordin

Som en del i programmet vid Stockholms universitets upptaktsdag den 27 augusti 2012 var Stockholms högste politiske ledare, finansborgarrådet Sten Nordin, inbjuden. Efter presentationer av Sten Nordin, rektor och andra inbjudna fanns tillfälle för publiken att ställa frågor och jag passade då på att fråga om de förändrade skrivningarna i Vision 2030 från 2007 och 2009 representerade en förändrad syn på kulturen och kreativitetens roll för stadens

utvecklingsstrategier. Svaret i korthet är enligt Sten Nordin nej, snarare ”tvärtom”.¹ Temat för Nordins presentation och samtal med moderatorn John Chrispinsson är ”Universitets betydelse för Stockholm – Stockholm som tillväxtstad”. Inget nämns om hållbarhet, vilket kanske kan ses som symptomatiskt i relation till urban utvecklings teori utan mycket handlar istället om stadsbyggnad och samhällsplanering i relation till kunskap och kunskapsproduktion, t ex kluster som den planerade Hagastaden och Albano-området vid universitetet, eller i relation till (bristen på) studentbostäder, risken för akademikerunderskott och skolor och gymnasiers samarbete med universitet. Dock nämns kulturens roll endast kort och indirekt i samband med arbetsmarknaden för dem som väljer estetisk inriktning på gymnasiet varpå jag frågade Sten Nordin om kulturens förändrade roll i visionsdokumentet. Nedan återges hela svaret, och den efterföljande diskussionen:

Thomas Borén: Årtalet 2030 har ju nämnts här några gånger och visionen från 2007 som är antagen av stadsfullmäktige, där finns det ju många skrivningar om samarbete mellan universitet och stad, näringsliv och de dynamiska effekter som kommer utav det. Men sedan finns det en version av Vision 2030 från 2009, där du har skrivit förordet, och den första frågan är – den är inte antagen av stadsfullmäktige?

Sten Nordin: Nej, den har inte gått genom stadsfullmäktige.

TB: Och i den finns ju skrivningarna kvar och många är likadana jämfört med den tidigare versionen men några skillnader finns, t ex skrivningar om kultur och kreativitet och sådant är märkbart reducerade

i versionen från 2009. Så jag tänkte höra – min fråga till dig – är det en ny policy, en ny urban utvecklingsstrategi som ligger bakom de ändrade skrivningarna? Och även då kopplingar till universitetet och utbildningen av just folk inom de kanske kreativa näringarna, som det talas så mycket om och som då viss utvecklingsteori anser viktig för just innovationskapaciteten i regionen. Det var min fråga.

SN: Nej, absolut inte. Jag vet inte vilka formuleringar exakt som ändrats men jag kan ändå säga att policyn har inte ändrats. Jag skulle snarare säga tvärtom, alltså att tex kultur och kulturfrågornas utveckling har också blivit ännu viktigare. Och det handlar ju både om att vara attraktiv och bra stad för oss som bor här men det handlar ju också om Stockholms attraktionskraft och just också kopplingen till kreativa näringar och tillväxt. Så att vi har ingen ändrad uppfattning på den punkten annat än möjligen förstärkt uppfattning, så får vi se över om våra skrivningar inte varit tydliga om detta för då finns det anledning att se till att det inte blir några missförstånd. För så är det verkligen.

Som rätt flitig kulturkonsument själv så tycker jag det är ganska roligt när jag pratar med näringslivet numera som har en helt annan insikt att ett rikt kulturliv i en stad är en väldigt viktig faktor. Sedan kan man tycka olika om kulturen ska inordnas i något slags tillväxtperspektiv – det behöver man ju inte tycka för det men det har betydelse likväl. Inte minst för företag som vill etablera sig här eller växa, så är kulturlivet viktigt. Och jag tror det är viktigt ur två aspekter: det ena är att det skapar ju den goda staden att det finns kultur, en bra plats att leva på helt enkelt. Men också just att ett rikt kulturliv skapar kreativitet och uppmuntrar till kreativitet och det är därför

som jag sa tidigare att jag inte är så säker på att man kan i siffror säga att den estetiska linjen leder till arbetslöshet – Thomas Borén har inte sagt så heller – men det ska man inte ge sig in på för jag har en väldigt stark tro på att alla typer av utbildningar kan leda fram till viktiga jobb, så att jag kan lugna dig på den punkten.

TB: Får jag komma med en följdfråga? Och det är kort om just det här att Visionen från 2007 är den som är antagen och den som det hänvisas till på Stockholms stads hemsida bland annat men det dokument man får upp är det som är från 2009, och det är ju ett viktigt dokument eftersom det är styrande för all strategisk utveckling i staden, så det kanske vore bra att antingen besluta om den från 2009 i stadsfullmäktige eller hänvisa till rätt dokument.

SN: Vi får verkligen se över detta, om det är något missförstånd.

John Chrispinsson: Mmh, fritt fram, vifta så kommer mikrofonen. Sten, är det inte mycket ”muffliga ord”, som just kontakter, och skapa utrymme för kreativa möten, bla bla bla. Exakt vad betyder det?

SN: Ja, men det är alldeles riktigt. Det är väldigt lätt att kunna bli blomstermålande i det här sammanhanget. Och därför måste ju allt sådant här koka ner till konkreta samarbeten. Det är konkreta samarbeten kring stadsdelsutveckling, det är konkreta samarbeten kring forskning om äldreomsorgen. Det konkreta samarbetet om att utveckla undervisningen i skolan. Det är ju där, det är ju där det viktiga mötet sker och där har vi fortfarande, när gäller kontakterna mellan universitetet och våra gymnasieskolor så finns det, men det är det inget jag skulle gå ut och skryta med därför jag tror att vi kan göra väldigt mycket mer

från båda parter där, och hitta varandra. Så det är ju verkligheten i konkreta tillfällen som det här har varit betydelsefullt.

Hållbarhet och urban utvecklingsteori

Om man tänker sig att urban utvecklingsteori är en viktig faktor som styr städernas beteende och prioriteringar finns det goda grunder för att undersöka hållbarhetsfrågorna i relation till teorin om den kreativa staden eller annan urban utvecklingsteori, inte minst för att förstå det genomförandeunderskott som präglar hållbarhetssträvandena. I städernas praktik är det dock sannolikt svårt att hitta renodlade exempel där endast en utvecklingsteori ligger till grund för den övergripande strategiska planeringen. Snarare kan flera utvecklingsteorier återfinnas parallellt och vara verk samma samtidigt men med olika tyngd i olika planeringsdokument, på olika skalnivåer och vid olika tidpunkter. Härmed är det också intressant att jämföra dem för att genom dokumenten få en uppfattning om vilken teori som kommer mest till uttryck och på det sättet öka förståelsen för stadens prioriteringar när det kommer till praktisk handling och resursallokering. Vad gäller hållbarhet så är ett argument inom forskningen, som belyser vikten av samhällsvetenskapliga studier av hållbarhet och planering, att samhället inte kan uppnå ekologisk hållbarhet om inte social hållbarhet är uppnådd först (Jarvis *et al* 2001). Jarvis *et al*:s riktar kritik mot det vedertagna sättet att förhålla sig till hållbarhet i samhällsplaneringen där regeln istället är att sektoruppdelat samhället i bostadsmarknad, arbetsmarknad och transporter och

sedan utifrån dessa sektorer försöka ”få ihop” en helhet, som ska fungera i och för människors vardag. Men hållbarhet, som Andersson och Hermelin (2012) skriver omfattar hela samhället och därav kan man sluta sig till att det inte heller är ett begrepp som enkelt kan implementeras i verksamheten i olika samhällssektorer eftersom aktörer utanför sektorn också är inblandade i åtgärder och beslut, genom text som Andersson och Hermelin behandlar i sin text, nätverk av olika slag.

Dessa nätverk är rimligtvis ofta sektoröverskridande och består av en mängd olika aktörer som med skilda utgångspunkter går in i nätverken. För att dessa ska kunna samverka smidigare torde det således behövas någon typ av metastyrning, text genom strategiska planer, för att aktörer inom en och samma stad ska ha en gemensam mål- eller idealbild att sträva mot, som hållbarhet, oavsett vilken ”sektor” som aktören befinner sig i. Dock, som innehållsanalysen här visar så behandlas inte hållbar utveckling som begrepp i de strategiska planer som analyserats, trots att de vid sidan om budgeten tillhör de viktigaste styrdokumenterna.

Även relaterade begrepp som ekologi behandlas sparsamt och har också minskat oproportionerligt mycket mellan de två dokumenterna. I visionen från 2007 nämns ”ekolog” två gånger varav en gång i en underrubrik och en gång som ”ekologiskt hållbart samhälle” men detta har strukits ur texten från 2009. ”Miljö” är ett mycket använt ord i båda texterna och har både ökat (Miljö 1) och minskat (Miljö 2) oproportionerligt mycket mellan de två dokumenterna, vilket gör det svårtolkat. Detsamma gäller ”Hållbar” och ”Hållbar tillväxt” som minskat

respektive ökat. "Natur" ligger kvar på ungefär samma nivå i det senare dokumentet som det från 2007 medan "Resurs" minskat, om än från en mycket låg nivå.

Sammantaget ger innehållsanalysen inte en tydlig bild av om kategorin "Hållbar utveckling" har ökat eller minskat i betydelse mellan 2007 och 2009 men oavsett detta så är just hållbarhet inte framträdande som idealbild i något av dokumenten. Miljö i betydelsen både miljö 1 och 2 är i minoritet av hur ordet används i övrigt i dokumenten och skulle hållbarhet ges tyngd i dokumenten och vara en fungerande idealbild för ett diversifierat beslutsfattande bland en mängd aktörer, även sådana som inte uttryckligen arbetar med hållbarhetsfrågor, borde hållbarhetsrelaterade ord och begrepp ha använts mer samt funnits tydligt representerat i rubriker och ingresser.

Så om en stad ska samordna hållbarhetsarbetet genom den här typen av metastyrning och skriva fram dess betydelse för beslutsfattare inom en mängd sektorer, som i sina mer "vanliga" mål och riktlinjer kan sitta med hållbarhetsmål av olika slag, skulle hållbarhetsfrågorna tydligare behöva inkluderas i den idealbild som visionsdokumenten formar för att det ska få god genomslagskraft. Att hållbarhet inte har en framträdande position i Stockholms visionsdokument riskerar på detta sätt att understödja det genomförandeunderskott som finns vad gäller hållbarhetsfrågorna, snarare än motverka det, trots att hållbarhetsfrågor alltså kan finnas väl representerade i andra men underordnade planer, som översiktsplaner.

Att hållbarhetsfrågorna inte getts stort utrymme i Stockholms visionsdokument kan utifrån tankemodellen att urban

utvecklingsteori styr städers beteende också anses bero på att hållbarhetsfrågorna inte är signifikanta i urban utvecklingsteori generellt och inte heller så i teorin om den kreativa staden. I teorin om den kreativa staden behandlas naturmiljön ytligt som fina miljöer att "uppleva", som ska vara rena och hälsosamma och i huvudsak gå att använda för aktiv, ofta sportig, rekreation. Teorin behandlar till exempel inte explicit relationerna mellan hållbarhetsbegreppets olika dimensioner, vilket är en grundfråga för forskning om hållbarhet (Olsson & Jerneck 2012). I och med att teorin inte behandlar dessa frågor är det enkelt att tänka sig att dessa frågor inte heller kommer att behandlas i den strategiska planering som utgår från teorin, åtminstone inte med någon nämnvärd tyngd. Med andra ord, hållbarhetsfrågorna skulle behöva inkluderas i urban utvecklingsteori för att på allvar konkurrera om det strategiska planeringsintresset. Och då räcker det inte med att Stockholm varit Europas miljöhuvudstad 2010 eller satsar på miljöteknik i byggandet av nya stadsdelar.

Ytterligare en slutsats av den här studien är att det skulle gå utveckla den kvantitativa innehållsanalysen kring hållbarhetsfrågor i strategiska planer till att också inkludera planer på andra skalnivåer, för att tex få en bild av vad i hållbarhetsbegreppet som poängteras av regionen för dess aktörer. Ytterligare innehållsanalys skulle också kunna göras av hur de olika dimensionerna (ekonomi, social och ekologi) förhåller sig till varandra, vilket eventuellt skulle kunna vara en hjälp för att balansera insatser dem emellan, dvs ett stöd för det som kallas den institutionella dimensionen av hållbar utveckling. I den

mån sådana analyser utgår ifrån eller relaterar till urban utvecklingsteori kan sådan teori i förlängningen sannolikt också berikas med tydligare hållbarhetsinslag, vilket på lång sikt också kan tänkas påverka städernas handlingar och prioriteringar. Jämförande studier av fler städer med avseende på hur urban utvecklingsteori, hållbarhet och strategisk planering hänger samman behövs också, för att analysera det genomförandeunderskott som ”hållbarhetsplanering” dras med.

Detta förutsätter att det genomförandeunderskott som finns kring hållbarhetsfrågorna helt eller delvis kan förklaras med att städer använder urban utvecklingsteori i sin strategiska planering, och att när eller om den kompletteras med hållbarhetsfrågor så påverkas också strategierna för utveckling till att tydligare inkludera hållbarhet. Dock, som framgick av Sten Nordins inslag vid Stockholms universitet om ”Universitets betydelse för Stockholm – Stockholm som tillväxtstad” och de efterföljande frågorna så behandlades inte hållbarhet alls, utom då i form av tillväxt av ekonomin.

I Nordins svar framgår att kulturfrågorna är fortsatt viktiga för stadens utvecklingsstrategi men av innehållsanalysen framgår att ordet ”kultur” i betydelsen skapande verksamhet (Kultur 1) har minskat oproportionerligt mycket mellan de två dokumenten. Ordet ”Kreativ” har dock i stort behållit sin position medan andra ord i kategorin ”teorin om den kreativa staden” – orden ”konst”, ”musik” och ”öpp” samt ”kultur” i betydelsen kultur 2 – har minskat oproportionerligt mycket eller försvunnit helt. Det verkar således klart att kategorin sammantaget har minskat i betydelse mellan 2007 och 2009 men detta till trots

menar Nordin att kultur och kreativitet snarare ökat i betydelse för staden. Det kan naturligtvis stämma men det är svårt att tänka sig, om visionsdokumentet från 2009 ska fungera som ledstjärna för ett diversifierat beslutsfattande, att denna ökade betydelse också får genomslag i en mängd verksamheter, dvs även för dem som inte huvudsakligen arbetar med kulturfrågor. Detta eftersom förkortningen av dokumentet inneburit att den övergripande betydelsen av dokumentet ändrats när proportionerna mellan olika meningsbärande kategorier förändrats. Vissa kategorier i dokumentet från 2009 får ökad betydelse när andra minskar. När proportionerna i texten ändras modifieras även den idealbild av staden som dokumenten målar fram. Denna idealbild är den som beslutsfattare i staden ska utgå ifrån i sin verksamhet. Och även om kulturfrågorna är fortsatt representerade i texten från 2009 är det inte samma tryck på dem, som i versionen från 2007. Ska kulturfrågorna fortsatt ha samma eller ökande dignitet måste den idealbild som spridas på något annat sätt än genom visionsdokumentet från 2009.

Avslutningsvis kan sägas att kvantitativ textanalys som metod ofta ger svårtolkade resultat (Boréus & Bergström 2012) vilket manar till försiktighet. Men det manar också till att metoden bör kompletteras med intervjuer av hur beslutsfattare i olika sektorer och verksamheter uppfattar dokumenten och hur de agerar på dem. Detta skulle ge en mer säker analys av hur metastyrning av det här slaget fungerar, hur idealbilderna verkar i praktiken och inte minst av hur urban utvecklingsteori översätts till strategisk planering och vidare till praktisk handling och därmed omvandling av staden.

Till sist, hållbar utveckling och samhällsplanering ingår i geografins undervisningsområde (det senare främst på gymnasiet) enligt den nya läroplanen från 2011 och att göra innehållsanalyser skulle kunna vara ett sätt för elever att dels öka förståelsen för samhällsplanering och hur samhället förhåller sig till hållbar utveckling eller andra viktiga inslag i undervisningen. Övergripande planer som översiktsplaner och visionsdokument av olika slag finns idag i de flesta kommuner tillgängliga via nätet i digital form och genom sökfunktioner i program (text pdf eller word) kan eleverna enkelt söka efter ord (kodningsenheter) som kan tänkas svara mot kategorier som text hållbar utveckling, konflikter i närmiljön eller annat som enligt läroplanen ska behandlas i undervisningen. Det kan också tilläggas att kategorierna och orden måste prövas fram – vad orden representerar och vilka ord som lämpar sig att söka efter är inte helt uppenbart. Kunskaperna i geografi kan härigenom ges ett direkt analytiskt tillämpningsområde genom att eleverna i innehållsanalyserna måste motivera sina ordval och kategorier, samt resonera om vad resultaten betyder, text för utvecklingen av den egna orten eller kommunen, gärna i relation också till globala förhållanden eller andra tendenser i samhällsutvecklingen.

Noter

1. Evenemanget, i vilket ca 500 universitetsanställda deltog, filmades och finns tillgängligt på: <http://www.su.se/medarbetare/service/information-kommunikation/eventang/upptakten> (besökt 4 april 2013). Filmen är 144 minuter lång och det inslag som återges här finns mellan minut 130 och 136.

Referenser

- Andersson, Monica (2012) Inledning – drömmen om världsklass, sid 9–17 i U Sörensson (red) *Stockholm global stad. Samfundet St Eriks årsbok 2012*, Langenskiöld, Stockholm.
- Andersson, Ida & Brita Hermelin (2012) Hur hållbara utveckling blev en fråga om hållbara städer, nätverksplanering och hållbar tillväxt, sid 79–96 i L Tonell (red) *Hållbar utveckling. Samhällsplanering, lokala villkor och globala beroenden*, Ymer 132, Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi, Stockholm.
- Borén, Thomas & Young, Craig (2012a) Getting creative with the ‘creative city’? Towards new perspectives on creativity in urban policy, *International Journal of Urban and Regional Research* DOI:10.1111/j.1468-2427.2012.01132.x
- Borén, Thomas & Craig Young (2012b) Hotels in Stockholm, strategic spatial plans and urban sustainability: a case for the creative city thesis?, sid 39–60 i L Smas (red) *Hotel spaces: urban and economic geographical perspectives on hotels and hotel developments*, Kulturgeografiskt Seminarium 1/2012.
- Borén, Thomas & Young, Craig (2013) The migration dynamics of the “creative class”: evidence from a study of artists in Stockholm, Sweden, *Annals of the Association of American Geographers* 103(1): 195–210.
- Boréus, Kristina & Göran Bergström (2012) Innehållsanalys, sid 49–90 i K Boréus & G Bergström (red) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Studentlitteratur, Lund.
- Borgström, Sara (2011) *Urban shades of green: current patterns and future prospects of nature conservation in urban landscapes*, doktorsavhandling vid Systemekologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Ek, R & Hultman, J (red) (2007) *Plats som produkt: kommersialisering och paketering*, Studentlitteratur, Lund.
- Ek, Richard (2009) Från marknadsföring av polis till marknadsföring av zoner? *Geografiska Notiser* 67(1): 34–44.

- Evans, Graeme (2009) Creative cities, creative spaces, *Urban Studies* 46: 1003–1040.
- Fernández-Maldonado, A.N & Romein, A (2012) The sustainability of knowledge-related policies in technology-based cities in the Netherlands, sid 53–83 i M van Geenhuizen & P Nijkamp (red) *Creative knowledge cities: myths, visions and realities*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Florida, Richard (2002) *The rise of the creative class*, Basic Books, New York.
- Florida, Richard (2005a) *Cities and the creative class*, Routledge, London
- Florida, Richard (2005b) *The flight of the creative class*, HarperBusiness, New York.
- Flowerdew, J. (2004). The discursive construction of a world-class city, *Discourse and Society* 15(5): 569–605.
- Healey, Patsy (2004) The treatment of space and place in the new strategic spatial planning in Europe, *International Journal of Urban and Regional Research* 28(1): 45–67.
- Jarvis, H; A Pratt och P Cheng-Chong Wu (2001) *The secret life of cities: the social reproduction of everyday life*, Prentice Hall, London.
- Koller, V. (2008). “The world in one city”: semiotic and cognitive aspects of city branding, *Journal of Language and Politics* 7(3), 431–450.
- Kommunfullmäktige (2007) Utdrag ur protokoll §9 Ett Stockholm i världsklass – Vision 2030 – Strategisk inriktning (utl. 2007:82, skrivelse 9). Dnr 311-4679/2005, 109-4181/2006).
- Lewis, N.M & Donald, B (2010) A new rubric for ‘creative city’ potential in Canada’s smaller cities, *Urban Studies* 47(1): 29–54.
- Ling, C & Dale, A (2011) Nature, place and the creative class: three Canadian case studies, *Landscape and Urban Planning* 99: 239–247.
- Lilja, Sven (2012) När miljön tog plats i Stockholmspolitiken, sid 198–207 i U Sörensson (red) *Stockholm global stad. Samfundet St Eriks årsbok 2012*, Langenskiöld, Stockholm.
- Markusen, Ann (2006) Urban development and the politics of a creative class: evidence from a study of artists, *Environment and Planning A* 38(10): 1921–40.
- Olsson, Lennart & Anne Jerneck (2012) Globalt hållbar samhällsutveckling och framväxten av *sustainability science*, sid 35–58 96 i L Tonell (red) *Hållbar utveckling. Samhällsplanering, lokala villkor och globala beroenden*, Ymer 132, Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi, Stockholm.
- Peck, Jamie (2005) Struggling with the creative class, *International Journal of Urban and Regional Research* 29(4): 740–70.
- Peck, Jamie (2012) Recreative city: Amsterdam, vehicular ideas and the adaptive spaces of creative policy, *International Journal of Urban and Regional Research* 36(3): 462–485.
- Romein, A & Trip, J J (2012) Theory and practice of the creative city thesis: experiences from Amsterdam and Rotterdam, sid 23–52 i M van Geenhuizen & P Nijkamp (red) *Creative knowledge cities: myths, visions and realities*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Scott, Allen (2006) Creative cities: conceptual issues and policy questions, *Journal of Urban Affairs* 28(1): 1–17.
- Stadsbyggnadsnämnden (2009) Protokollsutdrag 14/2009, Stadsbyggnadsnämnden, Stockholms stad.
- Stockholms stad (2013) Vision 2030 – för externa samarbetspartners, www.stockholm.se (senast besökt 10 april 2013)
- Syssner, Joseфина (2012) *Världens bästa plats? Platsmarknadsföring, makt och medborgarskap*, Nordic Academic Press, Lund.
- Vision 2030 (2007) Ett Stockholm i världsklass. Vision 2030, Stadsledningskontoret, Stockholm.
- Vision 2030 (2009) Vision 2030. Framtidsguiden, Stadsledningskontoret, Stockholm.
- Ågren, Karin (2013) *Att sälja en stad. Stockholms besöksnäring 1936–2011*, Stockholmia, Stockholm.

Thomas Borén är forskare och lektor i geografi, särskilt kulturgeografi och huvudlärare i samhällsplanering vid Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.

Mejl: thomas.boren@humangeo.su.se